

Prolog

Un vameș din Ierihon, pe nume Zaheu, l-a ajutat pe Iosif din Arimateea să scoată Sfântul Potir din Palestina și să-l aducă în Europa. Împrejurare în care, ajuns departe de casă, în Galia, Zaheu și-a luat cognomenul de Amadur și a sculptat în lemn o statuie a Fecioarei; despre ea cronicile spun că era făcătoare de minuni. Stranii asemănări cu această istorie s-au petrecut în București, acum mai bine de o jumătate de veac.

Acolo și atunci, un pelerin rus, Ivan Culighin, căruia cei care l-au întâlnit i-au dat numele de Ioan Străinul, aduse cu sine din depărtările Estului o icoană socotită drept făcătoare de minuni, înfățișând-o pe Maica Domnului deasupra unui rug aprins.

Unul dintre cei care l-au cunoscut pe Ioan Străinul a fost poetul Vasile Voiculescu. În volumul al XVIII-lea din *Marea Enciclopedie Franceză*, aflată la loc de preț în biblioteca sa, se arată că Zaheu, soțul sfintei Veronica, cea care a șters cu vălul ei fața însângerată a lui Hristos, a fost creștinat chiar de Mântuitor, atunci când vameșul îl găzduise. Apoi Zaheu a părăsit Ierihonul, alături de Iosif, spre a pune la adăpost Sfântul Potir.

Poetul a avut revelația descoperirii locului în care Dumnezeu a așezat Potirul în 13 iunie 1952, o zi de duminică, și o așternea astfel pe hârtie: „Tu-l cauți prin lume? Ci Graalul e-n tine/E inima, tainic potir, pus de Mine...” Scria aceste rânduri pe când se apropia, cu frenezie, de încheierea romanului său *Zahei*

orbul. Numele ales de Vasile Voiculescu pentru eroul singurului său roman, Zahei, este cel al unui orb plecat în căutarea vederii. Fără îndoială, călătoria eroică a lui Zahei, așa cum o imaginează Vasile Voiculescu, este una a mucenicului cel nou, de astă dată nu însoțind Sfântul Potir, ci în căutarea unui izvor – cel despre care se spunea că are o apă mântuitoare și în a cărui putere Zahei cel orb și-a pus nădejdea de a-și recăpăta vederea. Locul unde se afla izvorul era nu numai bănuț, ci chiar știut. Dar ceea ce împiedica o grabnică ajungere acolo era însăși orbirea, căci, altfel, mântuirea se găsea, după cum spune povestea pe care a imaginat-o bătrânul poet despre sfinții cei mărunți ai lumii noastre, în pustietatea Dobrogei, într-un schit de la poalele unui deal numit Dervent.

Istoria lui Zahei a intrat încet în viața bătrânului poet care a imaginat-o. Întocmai ca eroul său, Vasile Voiculescu și-a plătit scump visul. Redau aici călătoria adevăratului Zahei și a însoțitorilor săi – cea prin întuneric și temniță. M-am oprit asupra acestei istorii pentru că de o tulburătoare și crudă trăire a propriei ficțiuni precum cea de care a avut parte poetul spre sfârșitul vieții sale nu au parte îndeobște oamenii de rând și ea nu se întâmplă în fiecare zi.

Capitolul 1

Spre Uranus

Desnădejdea îl împingea la o lărgire și la o ascuțire de sine, care-l umpleau de o frică pâlپătoare. Începea o casnă fără de răgaz: să strămute bucățică cu bucățică lumea neagră din afară, în lăuntrul lui.

V. Voiculescu, *Zahei orbul*

La 4 august 1958, Direcția de anchete penale din cadrul Ministerului Afacerilor Interne elibera o ordonanță de reținere pe numele lui Voiculescu Vasile, „născut la 27 noiembrie 1884, în comuna Pârscov din județul Buzău, fiul lui Constantin și al Sultanei, de profesie medic, domiciliat în strada Doctor Staicovici nr. 34”¹. Arestarea poetului, aflat atunci la o vârstă înaintată, a fost justificată sub semnătură de către locotenentul-major Gheorghe Mihăilescu, anchetator al Securității, prin presupusa participare a lui Voiculescu la acte de uneltire contra orânduirii sociale: „Este învinuit de uneltire contra ordinii sociale, faptă prevăzută și pedepsită de articolul 209, punctul 1 al Codului Penal al Republicii Populare Române. Având în vedere că numitul Voiculescu Vasile se găsește în situația prevăzută la articolul 200, punctul 9 al Codului Penal al RPR, întrucât fapta constituie delict ce interesează ancheta penală și este reclamată de interesele statului, dispun reținerea pe timp de 24 de ore și depunerea în arestul Ministerului Afacerilor Interne, cu începere de la data de 5 august

1958, orele 1, până la data de 6 august, orele 1, a numitului.” Cele 24 de ore de reținere s-au schimbat apoi în patru ani.

*

Ca urmare a dispozițiilor acestui obscur personaj din Direcția Generală a Securității, în noaptea de 5 august, la ora 1 (după obiceiurile securiștilor în acea vreme), locuința poetului a fost invadată de un echipaj al poliției secrete comuniste. Până în zori, căpitanul de securitate Gheorghe Dobre, locotenentii Ion Ciorbea, Dumitru Ciubăcan și Ion Calițu au răvășit casa, sub privirile neputincioase ale bătrânului de 73 de ani, care își trăise anii senectuții împărțindu-și timpul în întâlnirile cu cei câțiva prieteni și liniștea bibliotecii sale, unde își petrecea toate ceasurile rămase după rugăciuni, între poezie și lectură. Printre documentele confiscate de ofițerii Securității în acea noapte de percheziție menționăm actul de identitate „cu seria DC nr. 720379, una legitimație pensionar nr. 1458/1957, cinci volume din [colecția] Cartea Vremii, cu următorii autori: Ion Gorun, Emanoil Bucuța, D. Iancovici, Lucian Blaga și Ernesto Buonanti, un tablou de cereri de înscriere în Societatea Scriitorilor Români, una mapă cu mai multe manuscrise în versuri, două plicuri cu piese de teatru (manuscrise), un plic conținând un manuscris în proză și versuri, un plic cu diferite notițe, extrase din ziare și scrisori”. Printre materialele „subversive” confiscate se mai număra „una carte în limba germană de autorul Ghedemburg, cu versuri în limba română scrise printre rânduri”. Căpitanul Dobre gândise, poate, că volumul clasicului Emanuel Swedenborg, pe care îl caligrafiasse și el cum s-a priceput, ascundea printre rânduri un cifru ascuns folosit de un dușman care uneltise împotriva poporului. De fapt, Vasile Voiculescu încerca o traducere a vizionarului suedez, la care lucrase în chiar seara dinainte de arestare – volumul a fost găsit deschis pe biroul său. Pornind de la această „descoperire”, ofițerii Securității au adunat ore întregi, cu grijă, fiecare filă ce conținea o cât de mică însemnare „suspectă” a poetului. La final, se consemna: „Nu s-a făcut nicio plângere că s-a folosit vreun

procedeu ilegal în timpul percheziției. Percheziția a început la orele 1 și s-a terminat la orele 5.” La finalul ei, casa era răvășită. „Au căutat peste tot, au răsturnat totul”², își amintește Gabriela Defour, fiica lui Vasile Voiculescu.

Purgatoriul începea în propria casă, la ore târzii din noapte, pentru a continua pe drum spre arest și pe parcursul primelor momente de confruntare cu anchetatorii, erijați nu doar în judecatori ai faptelor, ci și în Dumnezei ai trupului celui anchetat. Nu s-a păstrat o mărturie directă a poetului cu privire la trăirile sale în acele împrejurări. Însă nepotul său Andrei a fost martor al acelei nopți de groază prin care trecea bunicul său și a redat-o peste ani așa cum au privit-o odinioară ochii săi de copil: „M-am trezit brusc în toiul nopții. În casă domnea o forfotă continuă. Pași grei răsunau pe parchet. Venise Securitatea. Printr-o ușă întredeschisă am văzut, în hol, un bărbat în haină de piele, cu automatul agățat de gât. Prin fereastră se vedea o mașină mică, neagră, oprită în fața porții. Cei care scotoceau prin odăi erau șase cu toții, cel puțin așa mi-a spus tata. Bunicul era însoțit la baie cu pistolul în ceafă. Percheziția a durat cam cinci-șase ore. Ore de coșmar. Spre dimineață, unul dintre securiști ne-a cerut să-i dăm bunicului ciorapi de lână și flanele călduroase. Apoi au pus sigiliu pe odaia lui și l-au dus ținându-l strâns de brațe, ca pe un criminal periculos.”³ Vasile Voiculescu avea atunci 73 de ani.

În aceeași zi, la 5 august 1958, locotenentul anchetator Mihăilescu dispunea eliberarea unui mandat de arestare pe 60 de zile și, cu toate că poetul se afla deja încarcerat într-o celulă din arestul Securității de pe strada Uranus, scria cu fățarnicia scrupuloasă a funcționarului specializat în legalizarea abuzurilor: „Ordon tuturor organelor forței publice să se conformeze legii, să aresteze și să conducă la arestul M.A.I. pe numitul Voiculescu.” După care a început propriu-zis partea cea mai grea în „munca” Direcției de anchete penale a Securității: confruntarea cu poezia.

Anchetatorii au luat minuțios la mână cărțile și manuscrisele confiscate, deja atent „sortate” de Securitate în biblioteca poetului,

unde un nou echipaj a sosit pentru încă o percheziție în strada Doctor Staicovici, la nici douăsprezece ceasuri după arestarea lui, confiscând alte rânduri de manuscrise și de cărți. Percheziționarea bibliotecii unui alt om de cultură, criticul literar Dinu Pillat, bănuț și apoi inculpat pentru „activități” similare, avea să se desfășoare după același tipar câteva zile mai târziu, la 25 martie 1959. Relatarea soției sale poate reconstitui ceea ce s-a petrecut și în locuința lui Vasile Voiculescu, în ziua de 5 august a lui 1958: „Noaptea, pe la 11-12, ne-am trezit cu cinci haidamaci în casă. S-au repezit la bibliotecă. Au găsit Papini – era în grup un tip care era mai cult –, unul a găsit *Caietul verde* al lui Ion Pillat și a crezut că este o carte legionară. Au înșfăcat-o imediat. Au văzut o pictură cu niște măicuțe care stau la o masă și citesc și au întrebat: «Cine sunt? Le cunoașteți?» Voiau să-l implice și în procesele cu preoți, cu călugări⁴. Au început să răscolească în biroul lui Dinu. Acolo era *Schimbarea la față a României* [a lui Cioran], erau poezii de dr. Voiculescu, poezii de Ion Caraion. Le-au luat pe toate. Erau în manuscris, date, ca omagiu, din prietenie pentru Dinu.⁵ În timpul anchetei care a avut drept rezultat condamnarea lui Dinu Pillat, poeziile în manuscris ale doctorului Voiculescu găsite la percheziție au fost trecute în categoria corpurilor delictive și anexate la dosarul penal – între timp, scrierile poetului fuseseră clasificate drept materiale subversive.

„Toate probele inițiatice sunt o moarte simbolică”⁶, spunea Alexandru Paleologu, glosând pe marginea unei experiențe similare, inculparea sa în procesul Noica-Pillat, care i-a atras aceeași soartă ca a lui Vasile Voiculescu. Obiceiul perchezițiilor în toiul nopții, urmate aproape fără excepție de arestarea suspectului, era unul pe deplin exersat deja de securiști și se desfășura fără diferențe notabile de la caz la caz, mai ales atunci când subiecții tratamentului făceau parte din aceeași categorie socio-profesională sau din același „lot” de inculpați într-un dosar. Percheziția „a fost absurdă”, se destăinuie Paleologu pe marginea propriei experiențe: „În fine, m-au ridicat, m-au dus cu mașina. Mi-au luat fiecare obiect, să-l examineze, m-au dezbrăcat în pielea goală, au început să mă măsoare.

Sigur, era jenant să stai gol în fața unor oameni în uniformă și cu stilouri, care scriau ceva pe hârtie.”⁷ Înainte să încerce acest sentiment de jenă în fața tratamentelor umilitoare la care erau supuși, cei ridicăți de la casele lor și duși în beciurile Securității erau adeseori cuprinși de o disperare fără margini. Arestat ulterior și judecat în același „lot” al Rugului Aprins împreună cu poetul Vasile Voiculescu, marele teolog Dumitru Stăniloae își reamintea trăirile sale în drum spre temniță: „Ceilalți fuseseră ridicăți din cursul verii. Începuse să mijească o nădejde în mine. Îmi ziceam: dacă n-au făcut-o până acum, poate au renunțat să mă mai ia... Au sosit într-o noapte, pe la unu și jumătate. M-au trezit, bătând violent în ușă. Când am aflat cine mă căuta, am refuzat să deschid. Au intrat pe la un vecin. Mi-au întors casa pe dos. Pe 4 septembrie, pe la 4 dimineața, m-au cărat la Uranus. Gândind la jalea lăsată în urmă, în familie, dacă nu era conștiința preoției mele, m-aș fi îndârjit în ideea de a sări din mașină, să-mi iau viața.”⁸

*

Vasile Voiculescu a fost urmărit de poliția secretă încă din primele luni de la preluarea puterii de către comuniști. O adresă a Prefecturii Poliției Capitalei spre Comisariatul 28 de Poliție solicita, la 18 octombrie 1945, supravegherea lui, întrucât „interesează actuala și viitoarea orientare, activitatea și legături cu caracter politic. Rezumatul supravegherii rugăm să fie comunicat Brigăzii I Siguranță”⁹. Brigada I Siguranță se ocupa cu „activitatea partidelor politice legale de opoziție, activitatea elementelor dușmănoase infiltrate în partidele guvernamentale, activitatea politică a grupărilor ilegale (maniste, legionare, monarhiste, banderiste* și a oricăror alte forme de organizare și acțiune subversivă, evidența criminalilor de război”¹⁰. Urmărirea ordonată atunci nu a avut

---

* Adepți ai lui Stepan Bandera (1909–1959), lider al aripii militare a mișcării ucrainene de eliberare de sub ocupația nazistă și șef al Organizației Naționalistilor Ucraineni (OUN) din Galiția. A fost asasinat la ordinul KGB (n. red.).

Capitolul 5

Ocna

Coborârea lui Zahei în ocnă a fost pentru toți o învățătură despre câtă agerime se descoperă în om dincolo de ochi și de orice alte simțuri socotite de neînlocuit, care la urma urmei pot lipsi, fără să-l ciuntească de înaltele lui puțințe.

V. Voiculescu, *Zahei orbul*

Într-o dimineață a lunii aprilie din anul 1958, la al doilea etaj al Ministerului Afacerilor Interne din Piața Palatului, într-un birou spațios, dar cu un aer închis, din cauza perdelelor grele de pluș roșu, niciodată date la o parte din dreptul ferestrelor, și a mirosului greu de la țigările marca „Plugar”, ale căror rămășițe tronau în cele nu mai puțin de șaisprezece scrumiere mari cât un castron răspândite prin încăpere, intra un ofițer în jurul a 45 de ani, cu o față rubicondă, trădând pofta de viață. De astă dată, ascunsă sub o cută de îngrijorare care îi brăzda fruntea, încinsă sub cascheta cu bordură albastră a uniformei de Securitate, pe care străluceau însemnele gradului de maior. Cu spatele la noul venit, un om cu o statură impozantă, numai într-o cămașă kaki, cu mâinile suflecate, trebuia ceva în spatele unui birou pe care zăceau mai multe dosare și hârtii în neorânduială. Era însuși șeful cel mare al Securității, tovarășul Pintilie Gheorghe, pe numele său adevărat Pantelei Bodnarenko, fost spion sovietic capturat în România în anii războiului, căruia „tovarășii ilegaliști” îi spuneau „Pantiușa”.

S-a întors încet către noul venit, așa, ca o felină, cu un zâmbet care îi slujea și mai tare fața brăzdată de cute adânci, de om bătrân, deși nu era cu mult mai în vârstă decât noul venit. „Vrei și tu?”, îl îmbie cu o mișcare din ochi, către un pahar de sticlă ordinară, în care se agitau câteva degete de vodcă. „Noo, că pentru tine-i dimineață, dar la mine noapte este în tot timpul”, adăugă uriașul ciolănos din spatele biroului, lăsând frâu liber unor gâlgăieli guturale care nu prea semănau a râs. Îi făcu semn ofițerului, care împietrise, cumva stânjenit că a stricat un moment de relaxare al șefului și l-a surprins „consumând” la birou, o gravă abateră, pedepsită cu asprime de regulament. „De ce te-am chemat!”, i se adresă acesta cu accentul său ruso-ucrainean, puternic, care schimba literele, rotunjindu-le ori ascuțindu-le într-un „di cie ti-am chiemuăt”. „Tie duci la Aiud”. Ofițerul rămase surprins de o mutare pe care nu o aștepta, înapoi în Ardealul din care plecase de câțiva ani, într-un București prea gălăgios și agitat pentru gustul său. Deja nu mai sesiza accentul, atent din cale-afară la mesaj și grăbit să încuviințeze cu o mișcare hotărâtă a capului fiecă cuvîntel. „La Aiud sunt bandiți și trebuie bătuți la cur... să intri în fiecare cameră, să bagi frica în ei. Trebuie băgat frica în ei, nu așa, cu bătaie dacă trebuie, noi trebuie să facem la ei reeducarea!”, izbi șeful cel mare cu pumnul în masă. Obosit după decizia luată, de parcă el însuși intrase în celulele închisorii spre a le veni de hac bandiților, își ridică mâna moale și își apăsă cutele frunții. „Hai, du-tii și riezolvă triaba...” După plecarea maiorului Crăciun din biroul său, grăbit să-și facă bagajele și să se întoarcă în Ardealul natal, Pintilie a întins mâna tremurând spre o nouă țigară, din pachetul deja pe sfârșite. Murmura un cântecel numai de el auzit și își mai turnă o porție de vodcă din sticla de la piciorul scaunului, privind pentru o clipă, cu ochii mijiți prin fundul paharului, un nume care se ițea mărit pe lista arestărilor zilei.

Cam așa trebuie că a decurs numirea maiorului Gheorghe Crăciun în funcția de comandant al Penitenciarului Aiud, după cum el însuși și-o amintea într-o altă împrejurare, mulți

ani mai târziu, când menționa caracterul ei intempestiv și fără apel. O numire care în timp a dat roade și, fără îndoială, a produs mulțumirea generalului Pintilie, comandantul Securității, ca și a lui Gheorghiu-Dej, șeful tuturor șefilor, direct interesat de ceea ce se întâmplă cu „bandiții” închiși în pușcării. Dacă, după evidențele penitenciare, în perioada de 4 ani și 10 luni sub comanda colonelului Ștefan Koller, predecesorul lui Crăciun, prizonierii tăcuți ai celulelor Aiudului număraseră, rând pe rând, 27 de morți scoși dimineața pe pături în curtea închisorii, în cei 5 ani și 9 luni sub comanda acestuia din urmă s-au înregistrat (potrivit cifrelor oficiale, declarate de administrația închisorii) 138 de decese, adică de peste cinci ori mai mult.²⁶² Cei morți, oameni care nu supraviețuiseră „reeducării” după ordinul primit și aplicat de Crăciun, un purgatoriu obligatoriu pentru toți „bandiții”, au fost înregistrați în scriptele penitenciarului cu diagnostice care indică în mare măsură existența unor condiții greu de imaginat.

Viața la Aiud a fost adesea copleșită sub frig, mizerie și foame și s-a hotărât să intre încet în moarte. Fapt susținut de foștii deținuți politici care au mai apucat să depună mărturie despre cele îndurate. Ei vorbesc întotdeauna folosind cuvinte simple, iar descrierile lor îmbracă locul comun al traiului zilnic din penitenciar, în care lipsa libertății aproape că nu mai era simțită, în raport cu lipsa hranei, a căldurii, a tratamentului medical și a unor condiții de igienă care le terfeleau ultima brumă de demnitate umană. Cât despre cei morți, chiar dacă nu mai pot vorbi, întreaga poveste a suferinței lor o cuprinde formularul tip al „Actului de moarte”. Cei mai mulți au căzut răpuși de „boli ale mizeriei”. În acei ani, când T.B.C.-ul era o maladie ușor de tratat, în Penitenciarul Aiud s-au înregistrat peste o treime din decese, 35, numai din această cauză. Li se adaugă 21 cazuri de insuficiență hepatică și hepatite icterogene, 9 cazuri de septicemie, 8 de pneumonie, 2 anemii acute. Doi deținuți au reușit, cu toată vigilența gardienilor, să-și pună capăt zilelor, iar un altul a murit, se spune, în urma unei psihoze depresive. Greu de imaginat cum poate duce o asemenea suferință la moarte. Dar în „Zarca” Aiudului, unde au ajuns cei

mai mulți din lotul *Rugul Aprins* și unde poetul Vasile Voiculescu și-a petrecut trei dintre ultimii ani ai vieții, acolo, în cea mai de temut temniță a României, totul era posibil, atunci când era vorba de o cale de a muri.

*

„O acomodare reală la condițiile închisorii durează cam trei ani. Până atunci, corpul pierde tot timpul din greutate și nu-i în stare să facă față șocurilor din perioadele trecătoare în care eram nutriți mai bine. Rația noastră de zahăr era o bucată (7 grame) pe zi. Ficatul se forța să-și tragă zahărul necesar din cartofi, porumb și sfeclă și, în lipsa lor, din mușchii proprii, reducându-i și mai mult. Perioadele în care eram hrăniți cu grăsimi, fasole, carne de porc îl solicitau enorm. Cea mai mare parte a hranei era lichidă și ne dilata stomacul. Începeam să arătăm fleșcăiți și adesea ni se umflau picioarele în chip grotesc. Miasma butoaielor, aburii de mâncare, apa care se scurgea pe pereții igrasioși, atmosfera muceztă, mirosul trupurilor nespălate, lipsa de soare și aglomerația erau o încercare grea pentru plămâni noștri. Aproape întotdeauna o persoană care stătuse mulți ani în închisoare ieșea cu plămâni atacați. În umezeala din celulă, dormind ani și ani pe ciment, era imposibil să scapi de reumatism sau sciatică. Lipsa vitaminelor ne afecta în mod grav văzul, care era deja suprasolicitat din cauza celulelor slab luminate. Doar unul din cinci vedea suficient ca să bage ața în ac. La plecarea mea din închisoare, după zece ani, nu mai puteam distinge nici mâncarea în farfurie. Ni se jupuia pielea. Coatele și mâinile ne erau întotdeauna inflamate și sângerânde. După un timp, auzul ne slăbea. Colitele și diareea erau ceva permanent. Puteai vedea ochii îngrijorați ai celor cu stomacul stricat, așteptând să termine ultimul om de mâncat, ca să se repeadă la butoi [tineta care servea drept W.C., dintr-un colț al celulei – *n.n.*]. În primii ani, nu ne dădeam seama că stomacul ni se dezintegrase și mersul la butoi devenise o tortură pentru cei mai mulți dintre noi. Un om a spus: «Dacă doresc pentru ceva să fiu vreodată liber, e ca să pot

merge la closet de câte ori vreau și să stau acolo cât am chef».²⁶³ Așa arăta lumea în care bătrânul poet Vasile Voiculescu a fost trimis de Securitate să trăiască în ultimii săi ani de viață.

Odată mascarada procesului fiind sfârșită cu bine pentru anchetatorii Securității, care își împărțeau mulțumiți felițiile pentru „demascarea complotului”, a reînceput supliciuul arestaților. În același transport de deținuți ai lotului *Rugul Aprins* care se îndrepta spre Jilava se afla și pastorul evanghelic Richard Wurmbrand. Acesta avea să-și amintească peste ani modul în care au fost primiți la celebrul penitenciar din marginea Bucureștilor: „În camionul Securității mai erau cu mine și alți preoți condamnați de curând. După un drum scurt, am coborât o pantă abruptă și ne-am oprit. S-au auzit voci răcnind: «Dați-i jos!» Un grup de gardieni cu bâte ne-au condus, lovindu-ne, de-a lungul unui coridor. Erau beți și, la vederea preoților, au chiuuit de bucurie. În hohote de râs, bărboșilor le-au fost tăiate bărbile. Am fost tunși cu brutalitate și mânați într-o celulă spațioasă. Ne-am așezat pe pardoseala de piatră, ghemuindu-ne unul într-altul, în frig...” Dar chinurile erau departe de a se fi sfârșit; la Jilava, la adăpost de orice privire, nu mai trebuia salvată nicio aparență, iar regimul de democrație populară se putea dezlănțui în voie asupra dușmanilor săi: „Imediat a intrat un gardian, zbierând «Toți popii afară!». Dincolo de ușă, chicotelile și hohotelile încetaseră. Ne-am înșirat afară și am parcurs iarăși, ca printr-un tunel, printre bâtele a două șiruri de bătauși, ferindu-ne cu brațele, cât puteam mai bine, de ploaia de ghionturi. Cei care cădeau primeau lovituri cu cizmele și erau scuipați. O jumătate de oră mai târziu, preoții au fost chemați afară din nou. Nu s-a mișcat niciunul. Gardienii s-au năpustit în celulă, bătând în stânga și în dreapta, fără alegere.” Greu de imaginat trăirile bătrânului poet Vasile Voiculescu în aceste împrejurări. Chiar lângă pastorul Wurmbrand, ghemuit pe pardoseala de ciment, se afla unul dintre condamnații lotului *Rugul Aprins*. „Avea o buză spintecată adânc. În timp ce-i ștergeam sângele de pe față, s-a

prezentat: era arhimandritul Benedict Ghiuș.” Răspunsul pe care acesta l-a dat încercărilor de încurajare ale bunului pastor, care mai cunoscuse asprimea temnițelor comuniste, reduce la esență drama pe care o trăiau atunci condamnații aflați în acea celulă: „Și-a ridicat frumoșii ochi către mine și a răspuns: «Frate Wurmbrand, eu cunosc o singură tristețe: aceea de a nu fi sfânt.»”²⁶⁴

Părintele Benedict Ghiuș a fost cel care, păstrându-și cumpăntul, a alinat cu bunătate sufletele celor care au ajuns în iadul Jilavei; a făcut acest lucru atât acolo, cât și pe tot parcursul detenției. Arhimandritul Sofian Boghiu și-a amintit în zilele noastre acele momente: „Cât am stat la Jilava, înghesuiți într-o celulă mare, cu pereții înnegriți de păcură, unde, în afară de noi, mai erau mulți alți oropsiți, părintele Benedict, luminos la chip, s-a impus de la început, prin cuvântul său blând, convingător și înțelept, ca o mare mângâiere pentru toți cei de față – civili, ofițeri, preoți, medici, monahi, tineri și vârstnici –, încât uitam cu totul de mizeria în care ne aflam.” Pastorul Richard Wurmbrand i-a păstrat vie în memorie amintirea. Arhimandritul Ghiuș încerca să descriească frunțile arestațiilor, povestindu-le diferite întâmplări. Odată, le-a relatat cum colonelul Moromete, directorul Jilavei, în vreme ce trecea prin fața unui șir de deținuți, probabil chiar cea a lotului *Rugul Aprins* – întrucât Ghiuș susținea că e o povestire reală –, punea fiecăruia aceeași întrebare: „De ce ai fost condamnat”? La care, unul dintre deținuți a replicat: „N-am făcut nimic, domnule colonel, și am primit zece ani!” Moromete a mers mai departe: „Și tu ce ai făcut?” Un alt răspuns: „Nimic, domnule colonel, și am luat douăzeci de ani!” Furios, Maromet îl repede: „Porc mincinos! În Republica noastră populară, pentru *nimic* nu se capătă mai mult de zece ani!” Această relatare avea să facă înconjurul închisorilor, intrând practic în folclorul de temniță, fiind reținută în memoria a numeroși deținuți politici.²⁶⁵ Alteori, în acea lume a spaimei și umilințelor neomenești care părea fără de sfârșit, părintele încerca, prin pilde, să întărească credința în sufletele celor ce așezau îndoiala pe judecata lui Dumnezeu, socotind că a sosit

ceasul cel din urmă al Bisericii: „Arhimandritul Ghiuș, care își cosea un petec la pantaloni, și-a ridicat ochii luminoși și a spus: «Cu ani în urmă, am primit o ilustrată de la un cunoscut din New York; înainte de a urca până în vârful zgârie-norului Empire State Building, el nu i-a cercetat fundațiile. Faptul că clădirea dăinuia de atâția zeci de ani era o dovadă că fundațiile sunt bune. La fel e și cu Biserica: ea rezistă de mii de ani, fiindcă are adevăr la temelie».”²⁶⁶ Părintele Benedict își păstra seninătatea, cu toate că nu se număra printre cei feriți de umilințe, după cum își amintește același Richard Wurmbrand: „Exista la fiecare palier un closet, la care eu și Ghiuș căram tinetele în fiecare zi. Trebuia să stăm la coadă cu alți deținuți care-și așteptau rândul pentru a turna conținutul pe canal. Arhimandritul era un om fin și cultivat, dar își dădea silința să îndeplinească asemenea treburi neplăcute. Într-o dimineață, a alunecat pe pardoseala slinoasă de piatră și puțin lichid a stropit cizma unui gardian” – ceea ce i-a atras o lovitură brutală, ca și amenințarea că va sfârși în cimitirul fără cruci al închisorii.²⁶⁷ Fără îndoială, în preajma unui asemenea om, suferințele lui Vasile Voiculescu și-au putut găsi măcar o mică alinare. Dar temnița își puna încetul cu încetul pecetea pe trupul îmbătrânit, chiar dacă nu-i putea înrobi sufletul – căci poetul, așa cum arată toți cei care l-au cunoscut în acei ani, și-a păstrat până la capăt seninătatea.

Pedepsit la temnița grea, ca majoritatea celor din lot, Voiculescu a trebuit mai întâi, în conformitate cu procedurile, să fie închis vreme de opt luni în celulă, cu hrană mult mai puțină și fără drept de ieșire la aer. A stat astfel în subsolul sordid al Jilavei, înainte de a fi transferat spre locul unde avea să-și ispășească pedeapsa în regimul celular normal. Era ținut aproape de București și din alte pricini – Securitatea începuse anchetele în lotul Noica-Pillat, iar poetul era deseori transportat în arestul M.A.I. și pus să dea declarații în legătură cu noul val de arestați dintre cunoscuții și confracții săi. Așa s-a făcut că abia spre finele lui 1959, alături de cei mai mulți dintre condamnații lotului *Rugul Aprins*,

Epilog

Câteva cuvinte asupra acestei cărți și mulțumiri

Am lucrat la reeditarea acestei cărți cu gândul la Vasile Voiculescu, parcurgând alături de el calea prin temniță. A fost un drum lung, de trei ani, opt luni și șaisprezece zile, cât a durat calvarul popoului, plimbat mai întâi între Jilava și arestul de la subsolul Ministerului, numit de bucureștenii acelor timpuri „Submarinul”, într-o celulă ca un cavou din beton, luminată permanent de un bec. După proces, a fost în fine transferat în închisoarea de execuție a pedepsei de la Aiud, destinată legionarilor și unde rata mortalității deținuților era cea mai mare din țară, din cauza lipsei de hrană, de medicamente și a frigului. Mă simt, la capătul acestei călătorii, un om sfârșit ca și el, de astă dată de propria imaginație, care mi-a populat mintea cu ororile pe care le-a îndurat în tăcere, zi de zi, vreme de 1 355 de zile în temniță, plătind pentru poeziile sale.

Am încheiat această carte în 2008, iar prima ediție a ei a apărut tot atunci la Editura Humanitas, după paisprezece ani de la momentul în care, în 1994, am deschis dosarul *Rugul Aprins*. Cele zece volume ale înscenării penale a Securității se aflau la Procuratura Generală, unde am văzut și acel dosar. Procurorul Marian Liță, care se ocupa pe atunci de rezolvarea recursului în anulare, fiind solicitat, cum am văzut mai sus, de părintele Adrian Făgețeanu în dosarul „cauzei” sale, mi-a îngăduit să văd și eu dosarul de anchetă al „lotului” numit de Securitate „Alexandru Teodorescu și alții”; între acești „și alții”, figurând și poetul

Vasile Voiculescu. Acum dosarul se află, renumerotat, la CNSAS, cu o altă cotă; dar nu s-au schimbat, firește, nici numerotarea volumelor și nici a paginilor, pe care le găsiți aici în trimiterile la note.

În împrejurările de atunci, nu am avut norocul să-l întâlnesc pe părintele Făgețeanu, dar domnul procuror Liță mi-a permis, pentru două săptămâni, înainte de a trimite dosarul la instanță, să iau notițe după miile de pagini de interogatorii, declarații, adrese și rezoluții din acesta. Îi rămân pe veci îndatorat, fără el această carte nu s-ar fi scris.

Căci, în decursul celor 14 ani, am avut senzația că ea se scrie singură – îmi veneau în minte pasaje întregi, pe care le așterneam apoi cu ușurință pe hârtie; când nu-mi veneau, nu scriam. Notițele le-am folosit apoi, la sugestia regretatei Tita Chiper, într-un prim foileton publicat în perioada ianuarie-martie 1995 în revista *Dilema*, cu titlul *Securitatea și scriitorii: dosarul Vasile Voiculescu*. A urmat publicării acestui serial întâlnirea cu regretatul părinte Andrei Scrima, pentru care îi mulțumesc lui Andrei Pleșu, urmată de lungi discuții, deopotrivă lămuritoare și incitante, asupra celor întâmplate în jurul *Rugului Aprins*. Încurajările celor doi, cărora li s-a adăugat profesorul Andrei Pippidi mai târziu, în 2000, când am ajuns cercetător la Institutul Român de Istorie Recentă, au dat practic substanță cărții și le sunt recunoscător pentru aceasta.

Pe parcursul celor paisprezece ani care au trecut de la primul contact cu dosarul care descrie soarta celor 16 oameni arestați și condamnați în 1958 pentru că au crezut în Dumnezeu și poezie, am avut perioade în care de multe ori am lăsat deoparte lucrul la această carte. Au fost, pe lângă gândul stăruitor la el și momentele în care pagini întregi mi se înfiripau parcă singure în minte, întâmplări și oameni care m-au făcut de fiecare dată să-l reiau. Mai întâi, menționez încurajările și ajutorul unor prieteni, precum Nik Teodoreanu, care mi-a oferit în 2007 chiar un sprijin material prin fundația *Filocalia*, pentru finalizarea documentării la carte.

Despre *Rugul Aprins* am mai purtat lungi discuții, de câteva ori, cu părintele Bordașiu, care s-a stins în noiembrie, la finele lui 2018.

Citise cartea și mi-a mulțumit, spunându-mi că am surprins cu acuratețe faptele evocate, chiar dacă uneori le-am reconstituit după frânturi de informații. O mare prietenie mi-a arătat-o însă unul dintre protagoniștii „lotului”, arhitectul Emanoil Mihăilescu, care la data arestării avea doar 22 de ani și era unul dintre tinerii studenți găsiți vinovați că au căzut în mrejele „complotului mistic” al *Rugului Aprins*. De el am rămas foarte apropiat, până la moartea sa fulgerătoare, petrecută când cartea de față se afla în pregătire. L-am sunat cu doar o zi înainte de o operație care i-a fost fatală, într-o marți seara de la finele lunii februarie 2019, să-l anunț că se pregătește această a doua ediție. Fără să mă lase să știu că se afla internat în spital, s-a bucurat foarte mult, încheind, ca întodeauna, cu cuvintele cu care mă alinta, rușinându-mă, față de toți deținuții politici, când ne întâlneam la diferite adunări, el, Emanoil, „cel iubit de Dumnezeu”, pe mine (și să-mi fie iertată lipsa de modestie, dar mă simt mândru și simt nevoia să o spun): „Sunteți un înger pentru noi”... Toți cei care l-au cunoscut în detenție mi-au povestit despre bunătatea și generozitatea sa, ieșite din tiparele omenești. Precum Alexandru Mihalcea, cu care am vorbit adesea despre „Emil” (cum ținea să-i spunem cei apropiați lui), sau Ion Varlaam, cu care Emanoil Mihăilescu a fost mai multă vreme coleg de temniță și care l-a evocat minunat la înmormântarea lui, a ultimului supraviețuitor al lotului *Rugul Aprins*. Nu sunt eu tocmai vreun înger, cum mă socotea el, dar Emil a urcat cu siguranță direct la cer printre îngeri, la 1 martie 2019, atunci când l-am petrecut pe ultimul drum și a plecat dintre cei care l-au iubit.

Pe parcursul scrierii cărții, am trecut și prin alte întâmplări tragice, precum moartea bunului meu prieten Horațiu Vulcu, care aștepta să vadă această carte sfârșită, sau cea a părintelui Bărbuș, care a murit înainte de a vedea cartea tipărită, dar mi-a transmis bunele sale gânduri și încurajări, chiar de pe patul de moarte. Ceea ce m-a făcut să nu-mi pot permite să las această carte nescrisă. Au mai fost întâmplări minunate, precum a treia mea vizită la Ierusalim, o idee aproape de revelație, pe care am avut-o în peștera Vetterani din Clisura Dunării (pe care i-o datorez lui Marcel Vela, pe

atunci primarul Caransebeșului) și, mai ales, o anume rugăciune, pe care am făcut-o în penumbra bisericii mănăstirii ctitorite de vodă Lăpușneanu la Slatina, într-o zi de vară a lui 2003 și care s-a împlinit, ca și nașterea în anul următor, chiar de Crăciun, a fiului meu Alexandru – toate, la rând și adunate împreună, m-au îndemnat din nou să scriu. În egală măsură cu aceste întâmplări, datorită cărora am reluat adevărata călătorie a lui Zahei, fosta mea soție Ioana și băiețelul nostru (care acum a crescut) m-au convins, clipă de clipă, să cred că ceea ce scriu este important și că merită să o fac, așa că această carte este și meritul lor.

Ideea reeditării cărții a fost a Cristinei Andrei, actuala mea soție, care lucrează la *Universul Credinței*, emisiunea de religie de duminică dimineața la TVR. Aidoma multora, mi-a spus că a citit cartea, că a găsit-o cu greu, auzind de ea de la alții și că nu ar strica să mă gândesc la o nouă ediție – pe care o puteți avea acum în mâini, cu textul revăzut integral și adăugit pe alocuri, la care am adăugat în *Anexe* unele documente relevante, din ancheta la care a fost supus poetul Vasile Voiculescu la finele lui 1958. Datorez și datoraiți, dragi cititori, această nouă ediție Editurii Corint, care a primit cu entuziasm publicarea ei.

Dar cele mai calde mulțumiri se cuvin mamei. Ea a fost izvorul multora dintre *bucuriile simple și senine* ale vieții mele, printre care și întâlnirea cu Vasile Voiculescu și *Căprioara din vis*, prima carte a acestuia și una dintre primele citite în copilăria mea. În credința ei statornică și nestrămutată în Dumnezeu și în sufletul ei cel bun, ca și în rugăciunile ei care m-au ocrotit și îndemnat pe calea cea bună, am găsit puterea și, mai ales, temeiul de a duce această carte la bun sfârșit.

Marius Oprea
București, 26 noiembrie 2018

Cuprins

<i>Prolog</i>	7
Capitolul 1 – Spre Uranus	9
Capitolul 2 – În fața legii	49
Capitolul 3 – Crucile de aur	105
Capitolul 4 – Procesul.....	137
Capitolul 5 – Ocna	167
Capitolul 6 – <i>Aletheia</i>	190
Capitolul 7 – Spre Dervent.....	219
Capitolul 8 – Lumi paralele.....	229
Capitolul 9 – Sfârșitul.....	244
<i>Anexe</i>	269
Epilog – <i>Câteva cuvinte asupra acestei cărți și mulțumiri</i>	317
<i>Note</i>	321
<i>Index</i>	341
<i>Cuprins</i>	347